

Віктор ГОРОДОВЕНКО,
голова апеляційного суду Запорізької області,
член Консультативної ради європейських суддів

НАЛЕЖНИЙ КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ – ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУДІ

Шановні колеги, гості конференції!

Для мене особисто і для представників суддівського корпусу України є великою честю брати участь у конференції, яка присвячена п'ятій річниці від дня створення Національної школи суддів України. Ця подія є святом для всієї великої суддівської родини України.

Говорячи про належний кваліфікаційний рівень суддівського корпусу і про гарантії забезпечення прав людини, хотів би спинитись на останньому висновку Консультативної ради європейських суддів і його взаємозв'язку з гарантіями забезпечення прав людини, а також незалежності судової влади і її безпосередніх носіїв – суддів.

Як відомо, 16 жовтня 2015 року Консультативна рада європейських суддів прийняла Висновок № 18, який має назву: «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії». У цьому Висновку для нашої держави є надзвичайно важливі відповіді на питання, які дала Консультативна рада європейських суддів. Зокрема, якими мають бути відносини між судовою владою держави та законодавчою, виконавчою гілками влади; на основі чого судова влада визнає своє право діяти в демократичному суспільстві; як проявляється саме «легітимність» судової влади; до якої міри та яким чином судова влада має бути підзвітна суспільству, якому служить, та іншим гілкам державної влади та як вона повинна діяти в інтересах того суспільства, завдяки якому вона створена і якому вона повинна служити?

Надзвичайно цікаво, що Консультативна рада європейських суддів на підставі відповідей держав-учасниць надала чітку відповідь, що устої

або стала теорія демократії, стала теорія розвитку демократичного суспільства в ХХІ сторіччі має дещо інші пріоритети, ніж класична теорія поділу влади. Це зумовлено тим, що всі гілки державної влади працюють і відповідають за досягнення єдиної цілі – збереження прав і свобод людини, а сама держава має абсолютно інше спрямування – служити людям. У такому розумінні й у такому ракурсі повинна розглядатися і діяльність судової гілки влади.

Європейські експерти вже звертали увагу на те, що межі легітимності, межі розсуду, межі співвідношення цих понять повинні бути визначені на підставі демократичних цінностей та відповідати європейським стандартам. Начебто зовсім не зрозуміло, чому саме ця тема і Висновок КРЄС № 18 стосуються кваліфікації суддів? Справа у тому, що цей документ відповідає на питання, з допомогою якого інструментарію судова влада може стверджувати, що вона є легітимною владою в державі.

Консультативна рада європейських суддів надзвичайно чітко визнає, що одним із видів легітимності судової влади є так звана функціональна легітимність – легітимність індивідуального судді. Кожний окремих суддя і судова влада в цілому можуть досягти і підтримувати легітимність лише постійно завойовуючи та підтримуючи довіру громадськості. Це і є функціональною легітимністю. Консультативна рада європейських суддів також звертає увагу на питання легітимності конкретного судді, але як взаємовідносяться і як пов'язані в демократичному суспільстві такі поняття, як легітимність судді, його кваліфікація, належний рівень довіри, оцінка діяльності судді й за допомогою яких механізмів потрібно їх підтримувати?

У своїх попередніх висновках Консультативна рада європейських суддів розглядала різні аспекти належної роботи суддів та способи підтримки і підвищення якості та ефективності судових рішень в інтересах суспільства. Переважно ми посилаємось на Висновок № 4, який стосується підвищення кваліфікації, але стосовно вимог до кваліфікації судді він є не єдиним.

Так, Консультативною радою були прийняті висновки щодо: початкової підготовки та підвищення кваліфікації суддів; справедливого судового розгляду в розумні строки; ролі національних судів у забезпеченні ефективного застосування міжнародного та європейського права; судової ради на службі суспільства; якості судових рішень; ефективності виконання судових рішень; інформаційних технологій; спеціалізації судів, а також Висновок № 17 (2014), який стосується індивідуального оцінювання суддів. Усі ці механізми використовуються в країнах сталої демократії і завдяки тому, що вони є сталими європейськими стандартами щодо вимог до носіїв судової влади, вони також можуть та повинні застосовуватись в Україні.

Як представник держави зазначу, що всі негаразди, які відбулися впродовж останніх двох років, і вимоги суспільства до судової влади були досліджені нашими колегами. Неодноразово обговорювалось питання, як ці висновки стосовно України отримали відображення у Висновку № 18. Хотілося б привернути увагу до того, що в пункті 30 цього Висновку, який стосується індивідуального оцінювання суддів у контексті України, зазначено таке: «Оцінювання може бути корисним способом змусити суддів відповідати за свою діяльність». Як пояснила КРЕС, «індивідуальне оцінювання суддів може допомогти отримати інформацію про здібності окремих суддів, а також про сильні й слабкі місця судової системи. Оцінювання може допомогти відібрати найкращих кандидатів на підвищення по службі й, таким чином, підтримати або навіть підвищити якість судової системи. Оцінюванням не варто зловживати, наприклад, для вчинення політичного тиску на суддів чи піддавання сумніву окремих рішень».

Оскільки відповідальність і незалежність – це завжди ті явища, які відповідно до місії суддів у суспільстві повинні йти поряд, вони є нерозривними. Якщо вимагається відповідальність, то тоді поряд із відповідальністю повинна бути забезпечена незалежність і відсутність політичного тиску або піддавання невмотивованому сумніву прийнятих судових рішень.

Треба зазначити, що не тільки Консультативна рада як консультативний орган Ради Європи опікується питаннями ефективності діяльності конкретного судді. Надзвичайно відомим є звіт Європейської комісії з ефективності правосуддя (СЕРЕJ), яким користуються фактично всі країни-учасниці й у якому проаналізовано стан діяльності судових систем в усіх країнах Ради Європи. До нього були внесені у 2014 році деякі корективи, але базовою залишається редакція 2012 року. Пунктом 22 цього Звіту визначено, що навчання має бути вищим пріоритетом усіх європейських держав. Адже якщо судити за підсумками відповідних соціологічних досліджень громадськості, свідомий погляд на авторитет судді пов'язаний саме з його кваліфікацією, професійними якостями, доброчесністю, що значною мірою є наслідком навчальної і позанавчальної підготовки суддів, яка повинна насичувати працюючих суддів знаннями та формувати їх професійну компетентність, без якої навряд чи можливе існування незалежного суду.

Таким чином, як з погляду європейських стандартів, так і вимог Бангалорських принципів поведінки суддів, основою відновлення довіри до судової влади є насамперед індивідуальна компетентність конкретного носія судової влади – судді. Такий підхід наразі закріплено в законодавстві України, ми визначили його для себе, його підтримують політичні сили. Якими б добрими не були наміри по перетворенню судової сис-

теми, але якщо ми не зможемо забезпечити належний кваліфікаційний рівень судді і його доброчесність, ні про які кроки в подальшому по розбудові судової системи не може бути й речі.

Що стосується розбудови в цьому напрямі як з погляду Консультативної ради європейських суддів, так і з погляду прав та свобод людини, слід звернути увагу на Бангалорські принципи поведінки суддів. Як ви пам'ятаєте, з 1993 по 1996 рік на теренах і вітчизняної асоціації, і міжнародної асоціації суддів точилася запекла суперечка про те, щоб навчання суддів здійснювалося за державний кошт, щоб забезпечення належного рівня кваліфікації суддів було обов'язком держави. З 2002 року в Бангалорських принципах поведінки суддів зроблено інший наголос: якщо внутрішнім переконанням судді є те, що його високою місією є служіння закону задля суспільства, то його внутрішнім обов'язком є робота над підвищенням власного кваліфікаційного рівня. За глибоким переконанням і ОБСЄ, і більшості суддівського корпусу України, суддів Європи, досягти поваги суспільства і довіри до суддів та судової системи в цілому – можливо.

Користуючись нагодою, зазначу, що тільки спільними зусиллями ми можемо зрушити з мертвої точки питання перебудови судової системи, але надзвичайно важливо при цьому не загубити професіоналів, порядних людей і водночас позбутися тих, хто ганьбить високе звання судді.

Дякую за увагу!